

Matka zemřela. Proběhlo to poměrně nedramaticky. Tedy pokud je možné použít výraz jako „nedramaticky“ o přechodu k Velkému neurčitému, k Absolutnu. Ale ano, je to možné. Nedávno jsem četl v *Arbeiderbladetu* o jedné ženě z Bejrútu. Umučili ji k smrti tak, že jí nacpali do podbřišku krysu a nechali ji, ať si hledá cestu ven za pomoci svých žlutých hryzáků. Taková smrt se ve srovnání s tím, že někdo usne v čisté nemocniční posteli bez větších bolestí, po právu může nazvat dramatickou. Matce se v játrech usadila rakovina, nedalo se s tím nic dělat, jak říkali lékaři, ale když přišel její čas, dobře se o ni postarali.

Zemřela 11. listopadu. Už jsem zapomněl, jaký den v týdnu to byl. Z nemocnice zavolali kolem deváté ráno a řekli, že musím hned přijít, ale než jsem tam došel, bylo po všem. Už ji zaopatřili, pamatuji si, že vypadala malinká, skoro jako vosková panenka. Utěšovali mě, nemám prý být smutný z toho, že jsem nepřišel včas. Vůbec se neprobudila, přešla ze spánku rovnou do smrti.

Pak jsem vyšel ven do deště. Nefoukal vítr, tiše, hustě pršelo, chodil jsem v centru bezcílně po ulicích, neplakal jsem, nebyl jsem ani nijak zvlášť smutný a trochu jsem se za to styděl. Ale musím se přiznat, že až na ten stud, který mě nijak netrápil, jsem pociťoval jen prázdnotu. Nikoli prázdnotu v negativním slova smyslu, ne jak se to slovo často používá, když se ztratí smysl všeho, nikoli prázdnotu, ale stav úplné neutrálnosti. Určitě jsem na něco myslel, to musí člověk pořád, ale nepamatuji si na co. Zastavil jsem u redakce listu *Dagbladet*, přelétl jsem očima stránky novin vystavené

za výkladní skříní, ale nepamatuji si, co v nich stálo, myslím, že jsem je vůbec nečetl.

Reakce přišla až po návratu domů. Panebože, přece jen jsem měl k matce blízký vztah, nijak hysterický ani nijak nebezpečný, o jakém jsem občas četl v knihách a jaký jsem znal z filmů – nicméně se nedalo odhlédnout od toho, že celý můj život, dvaatřicet let, jsme spolu byli jen my dva, ona a já. Svého otce jsem nikdy nepoznal, zemřel při nějakém pracovním úrazu čtyři týdny předtím, než jsem se narodil. Znal jsem ho jen z matčiných vzpomínek a ze stesku, který jsem si s ním dokázal spojit až v dospělém věku. Byl to muž, s nímž jsem viděl matku na zažloutlých fotografiích v albu, muž v pumpkách a pletených podkolenkách na vrcholu Kikutu v zimě roku 1946, muž v černých vlněných plavkách s bílými lampasy, který objímal mou usmívající se matku na ostrově Snarøya v létě roku padesát. Žádná svatební fotka neexistovala, rozhodně ne u nás, nevím proč. Otec byl přízrak, duch, jehož věznil pod zemí leštěný kámen na hřbitově Vestre Aker, a matka byla žena, jež se stáhla do sebe a mě vzala s sebou. Byla jedináček. I já jsem byl jedináček. Na návštěvu k nám nikdo nechodil.

Seděl jsem v prázdném pokoji. Na stole ležely rozložené noviny *Arbeiderbladet*, vedle nich nedopitý hrnek čaje. Všechno přesně tak, jak jsem to nechal před několika hodinami po tom stručném telefonním hovoru. Nechtělo se mi věřit, že už nikdy neuslyším matčiny tiché kroky na chodbě, klíč v zámku, bouchnutí nákupních tašek pokládaných na podlahu v předsíni, její hlas, který na mě mluvil, když si

věšela kabát a povídala o něčem, co se jí stalo na nákupu v Irmě, cestou tam nebo zpátky. Ano, bylo to k neuvěření.

O několik dní později jsem zatelefonoval do Armády spásy. Téhož odpoledne přišli tři muži a odvezli matčino oblečení a nábytek z jejího pokoje. Po jejich odjezdu jsem stál v prázdné bílé místnosti a cítil jsem nesmírný klid. Neskutěčné se stalo skutečným.

Když jsem toho večera vypnul televizi, vrátil jsem se do matčina pokoje. Nerozsvítil jsem. Venku zářil měsíc, ubýval, ale pořád byl velký; na zasněžené plochy trávníku dopadalo modré světlo. Přešel jsem k oknu a rozhlédl se po jednotlivých blocích a lesíku, po sídlišti, kde jsem vyrostl a strávil většinu dnů svého života. Divný pocit. Tři pokoje a kuchyň, dobrá dostupnost z centra. Sedmáct minut metrem, abych byl přesný. Šedesát čtyři schodů k domovním dveřím. Šest minut pomalé chůze ke stanici. (Můj osobní rekord: 1,47). Kdyby se mě někdo zeptal dřív, byl bych bez váhání tvrdil, že znám každý milimetr našeho malého sídlištního bytu, věděl bych všechno o každém koutku. Ale když jsem teď stál v matčině pokoji a pozoroval bloky domů na svahu pod námi, napadlo mě, že jsem u ní od doby, kdy jsem byl chlapec, chci říct malý kluk, který běhával spát k matce, protože ho stíny v dětském pokoji děsily, nikdy nebyl. Teď už tu nevisely záclony a v pokoji nezůstal jediný předmět, díval jsem se ven na tu dobře známou krajinu plnou hranatých šedých domů na pozadí temných vzrostlých smrků, na asfaltové zákruty cestiček a světelné body lamp jinýma, poněkud odvážnějšíma očima. Nevím, jak mě napadlo slovo „odvážnější“, ale

bylo to tak. Můj život teď zahrnoval nový bílý pokoj a novou možnost, jak se dívat na okolní svět, na svět, který mě uklidňoval jako obraz nějakého zátiší. Jistě, viděl jsem, jak tu rostou děti a rodiny se stěhují sem nebo zase pryč. A rámeček celého okolí, jeho geometrie, v níž žijí lidé svůj život, zůstával vcelku nezměněný. Z metra domů. Z domova na metro. Z domova do Irmy. Z Irmy domů. Stejně úhly, stejné plochy. Výhled z obývacího pokoje, z mého pokoje nebo z kuchyně: Jen roční období, která se mění, by mohla přinést překvapení v podobě náhlých sněhových přeháněk koncem dubna nebo slunce a teplo v listopadu. Několikrát jsem měl pocit, že musí přijít uragán, aby mě vzbudil, jindy jsem se z radosti vrhl do náhlého slunečního paprsku a pospíšil jsem si za roh vedlejšího bloku. Jak jsem teď stál uprostřed potměšlého pokoje s rukama svěšenýma podél boků a viděl, skoro cítil, že jsem odebral sídlišti jedno z jeho tajemství, jako bych tím měl důvod, který jsem si do té doby neuvědomoval, ale v mém podvědomí musel být silně zakotvený, pocit *kontroly* či *dohledu*.

Napadlo mě: Něco skončilo. A teď něco začíná. Takové to je, když člověku někdo zemře a on zůstane stát na křižovatce sám ve své vlastní vnitřní krajině.

Možná to zní zvláště, ale to, že jsem zvládl matčinu smrt tak dobře, je do velké míry zásluha naší sociálnědemokratické premiérky Gro Harlem Brundtlandové. Téhož večera, kdy mé myšlenky nezadržitelně kroužily kolem té drobné ženské postavy, kterou jsem viděl ležet v nemocnici bez výrazu a bez života, se Gro objevila ve večerních televizních zprávách a později v nějaké debatě. Pohled na ni mě vždy uklidňoval. Jak jsem byl nesoustředěný, nepochopil jsem, proč se na obrazovce objevila, ale *byla* tam a pouhou svou přítomností mi vyslala jakési tajné poselství, svůj pozdrav mé osobě o tom, že krátkost lidského pobývání na této zemi je sice neoddiskutovatelná, ale přesto se mezi námi vyskytují lidé, kteří mohou dát jiným víru v něco stálého a trvalého, jako jsou hory. Činí to prostě tím, že stojí pevně na svém místě.

Gro v dešti. Gro ve větru. Gro ve slunci a Gro ve stínu. Čeká ve střehu jako lachtan na rybu. Nebojácná, nezlomná a zábavná. Ale především *spolehlivá*. V době, kdy matka zemřela, řídila zemi Gro. Řídí ji dodnes. V této chvíli je úplně nemyslitelné, že by tuto zemi řídil někdo jiný než Gro. Přitom jsem si jistý, že dojem spolehlivosti, jakým působí na mě, ale i na jiné, nespočívá nutně jen v tom, že je ve vládě. Jen jistota toho, že Gro je někde poblíž, ve tmě, mi stačí. Dokud tam je, nebojácná a nezdolně odvážná, představuje pro mě ve stále chaotičtějším politickém obraze jistotu – a může se kdykoli vrátit. Je jako samice s mláďaty v doupeti. Někdo jí může zabránit v návratu domů s kořistí. Přitom je jen otázkou času, momentálního odstavení, než se zase vrátí tam, kam

po právu patří. Doktorka Gro Harlem Brundtlandová není stvořena k tomu, aby svůj produktivní život strávila v lékařské ordinaci. Není stvořena k tomu, aby říkala dětem, že mají vypláznout jazyk a říct á, nebo strkat ukazováček do konečnicku starým chlapům a prohmatávat je, jestli nemají zvětšenou prostatu. Gro je rozená vůdkyně a má tolik rozumu, aby z toho vyvodila důsledky. Gro není člověk moci. Gro je moc. Člověk.

Já osobně jsem sběratel. Jako dítě jsem sbíral známky a mince, víčka od limonád a ptačí vejce. Jako mladík jsem začal sbírat vše o Gro Harlem Brundtlandové. Její život znám skrz naskrz, ale nezajímají mě především její osobní a politické názory. Sbíráám a vystřihuji z novin a časopisů hlavně její fotky, sbírám její výrazy, její postoje. Mám Gro zachycenou ve všech typech politického klimatu, v parlamentních bouřích a v plískanicích na pláních ve Finnmarce. Mám fotku Gro v Riu, ve Vídni a v Oddě. Mám Gro v blůze a sukni, v šortkách a ve svetru, mám ji v gala a v sámském kroji. Mám ji v potápěčském obleku. Na surfovacím prkně. Gro v náročné pozici, kdy se vši silou svého těla vzpírá větru – tady představuje přímo symbolický obraz sebe sama. Je to žena vzdorující vichru, žena, která je ve svém živlu, když zuří bouře. Nepamatuji si přesně, kde jsem tuhle fotku objevil, myslím v novinách někdy v osmdesátých letech. Z praktických důvodů jsem ji zatavil do plastu. Nemohu totiž popřít, že mocné zadní partie Gro natěsnané do tenké gumové blány skýtají pohled, který silně promlouvá k pravé ruce osamělého muže. Takto se ostatně sám sebe nedotýkám příliš často.

Mám pocit, že je to jakési plýtvání, mrhání něčím, co je mou součástí. A já byl vždycky šetrný chlapec. Skromný. Ne přímo asketický, ale spokojím se s málem. Nekupuji Bjellandovu makrelu v tomatě, protože jiné značky jsou o padesátník levnější. Makrela v tomatě je snad vždycky makrela v tomatě. Dřív jsem kouřil. S tím jsem přestal. Jako mladý jsem si občas o víkendu dal nějaký alkohol. Teď piju jen někdy na silvestra. Čerstvý chleba kupuju, když je ten starý snědený, nikoli když je ten starý suchý. S podporou si docela vystačím.

14

Ří dny po matčině smrti, tedy 14. listopadu, jsem se opět ocitl v její prázdné ložnici. Říkám, že „jsem se opět ocitl“, protože přesně to se v podstatě stalo. Nepamatuji si, že jsem tam vešel, ani proč. Pamatuji si jen, že jsem najednou stál uprostřed pokoje. Jako posledně byla tma, ale modravému měsíčnímu světlu stál v cestě déšť a mlha. Listopadové počasí. Mokra. Pod mrakem. Dole na cestičkách nebylo vidět ani živáčka. To všechno by bylo trochu strašidelné, kdyby na mě zvenku nesvítily stovky světelných obdélníků. Okna. Okna rozsvícená do večera, do světa. Nebo naopak. Okna, jež vedla k lidem. K rodinám, ke svobodným lidem, k starým a k mladým. Stalo se jakýmsi obecně sdíleným názorem, že bydlet v těch uniformních obytných blocích je něco podřadného. Když je tady na těch táhlých svazích v padesátých letech postavili, byla to pýcha národa. Ovoce předkládané lidu sociálními demokraty na stříbrném podnose. Teď v devadesátých letech však už nebyly dost dobré. Stále jsem narážel v tisku na výroky, dokonce i v sociálně demokratickém *Arbeiderbladetu*, jež se nedaly vysvětlit jinak, než že lidé, kteří bydlí na sídlišti, na tom nejsou moc dobře. Mezi řádky jsem četl, že jsou to „chudinkové“. Celá léta mě rozčilovalo toto podceňování, ano, dokonce zesměšňování stovek tisíců lidí v naší zemi. Já sám tu prožil hezké dětství. Celý život jsem byl tak trochu samotář, toho jsem si vědom. Ale cítil jsem a stále cítím pouto k lidem, s nimiž jsem tu žil. Jsme si blízcí v čistě fyzickém smyslu, téměř čtyřicet tisíc místností nad sebou a vedle sebe, naše životy oddělují jen tenké stěny a člověk

si tu brzy zvykne i na vyprazdňovací návyky nového souseda. Zároveň ale není problém udržovat si takový odstup, jaký si člověk přeje. A jak jsem tam stál a pozoroval světlo, jež proudilo z oken, zalévalo mě teplo a pocit sounáležitosti. Za každým z těch čtverhranných světél jsou přesně stejné pokoje, jaké obývám já, a přesto se před mým vnitřním zrakem ukazovala jejich různorodost. Náš rámec je stejný. Způsob, jakým žijeme své životy, je však tak různý, tak moc různý. A přistihl jsem se, že si přeju, aby i Gro žila ve stejném rámci jako my, aby zažila stejné podmínky jako nás čtyřicet tisíc obyvatel sídliště na kraji lesa. Nepatřím k těm, kdo závidí Gro a jiným stranickým špičkám, že bydlí ve vilách a luxusních bytech u Frognerského parku, to přání mě jen tak napadlo, protože bych s ní moc rád sdílel stejné životní podmínky, aby někdy stála tak jako já teď a chápala smysl slova *my*.

15

Z tohoto okna vedoucího na východ jsem viděl všech osm bloků na svahu pod námi. V každém bylo dva a čtyřicet bytů rozdělených do tří podlaží. Čtyři bloky stojí v ulici, kterou matka nazvala „Zásobovací“, protože vede do Armý. Čtyři další jsou pod nimi, na Jezevčí cestě, a v jednom z nich jsem si všiml Rigemor Jølsenové. Právě jí jsem si všiml nepochybně proto, že jsem cítil nějakou souvislost s matkou. Ve druhém patře se za oknem pohybovala starší žena a otrhávala uvadlé lístky nebo kvítky z pokojových rostlin. A jak se věnovala této obyčejné, každodenní činnosti, sklonila hlavu trochu ke straně, zrovna jak to měla ve zvyku matka, když se česala nebo si povídala se svými

vánočními hvězdami v květináči. Cukl jsem sebou. Samozřejmě jsem věděl, že tam nestojí matka, ale na pár vteřin mě to vyvedlo z rovnováhy. Pak jsem znovu zapojil rozum a výjev, který jsem viděl, jsem si už vyložil správně. Rysy její tváře jsem na tu vzdálenost nerozeznával, ale vnímal jsem mírumilovnou siluetu a opatrné pohyby rukou. V tu chvíli jsem samozřejmě neměl nejmenší tušení, že se jmenuje Rigemor Jølsenová. Ale na okamžik jsem před sebou zahlédl úžasnou možnost, jak naplnit své dny něčím, co daleko překonává vystřihování obrázků Gro Harlem Brundtlandové z novin a jejich nalepování do alba. (Právě jsem zaplnil deváté.) Můj respekt ke Gro a zájem o ni přetrvává i nadále, o tom jsem nepochyboval. Ale napadlo mě, že teď mám možnost začít znovu, takříkajíc s čistým štítem, a pomalu vytvářet sbírku informací o někom z okolí, o nějakém sousedovi. Nikdy jsem takovou potřebu neměl, a že se objevila teď, jistě souvisí s matčiny odchodem. Gro jsem měl před očima jako spolehlivý, nicméně vzdálený ideál, avšak matka mi zajišťovala (aniž mě to kdykoli napadlo) něčí fyzickou přítomnost, kterou jsem náhle postrádal. Ne že bych někoho potřeboval těsně vedle sebe, to rozhodně ne! Nestál jsem o to, aby se mě někdo dotýkal nebo hladil. A už vůbec jsem nechtěl někomu vnucovat vlastní přítomnost. Ale pohled na ženu, která stála v okně a otrhávala zvadlé lístky z květináče, mě zvláštním způsobem rozrušil. Má za sebou celý život. Zážitky. Zkušenosti. Je blízko mě – a zároveň tak vzdálená. Viděl jsem ji. Ona mě vidět nemohla. Znovu mě ovládla ta potřeba dohledu.

Připadala mi nekonečně důležitá. Matčinou smrtí se uvolnila další prázdná místnost. Je na mně, abych ji něčím vyplnil, nejlépe drobnými úlomky něčeho mimo mě.